

Sveto pismo – barva na čopiču, ki riše pesmi

Svetopisemski motivi življenja v poeziji

Simona Gregorčiča

Pesmi, tiste pristne, prave, vedno piše življenje. Vemo, kaj to pomeni: življenje je radost in veselje sveta, življenje je zahvaljevanje, je preklinjanje tegob in obžalovanje dejanj ... življenje je bivanje. In take so pesmi. V njih se življenju ni mogoče ogniti. Ni ga mogoče pozabiti, ne preslišati, kakor da ga nikoli ne bi bilo. Ker za vsako črko, ne le besedo, stoji preteklost in prihodnost hkrati. Sedanjost ... pa je pesem sama.

Razglabljanje o tem, kdo se je v svojih pesmih najbolj dotaknil življenja v njegovem bistvu, je pravzaprav nesmiselno; ker je namreč življenje za vsakogar posebno: ker rase v svojem svetu, pod drugim nebom in z drugačnimi očmi – v vsakem srcu posebej –, pa čeprav je ujeta v realnost tolikih in tolikih podobnih usod. Različnost življenj je pač taka kot različnost prstnih odtisov ... in vsak do njega prihaja po drugi poti, z drugačnimi mislimi, besedami, koraki ... Zato ima lahko vsakdo prav, ko koga proglasi za pesnika življenja. Seveda v svojem pojmovanju, na podlagi tolikih različnih dni in dejanj. Razlog, da ga najdem, da najdem svojemu življenju sorodne besede, je le v tem, ali najde življenje v pesmi tudi svoj odsev; če pesnik z življenjem vzpostavi nek določen odnos, ki ga zaznamuje skozi celoten pesniški izraz. Zame (in še za marsikoga) je pesnik življenja Simon Gregorčič.

Gregorčič – pesnik življenja

Življenje v Gregorčičevi poeziji namreč zavzame prav posebno vlogo. Lahko rečemo,

da je najprej pesnik življenja, ker je prišel od tam, kjer je bilo življenje v veliki meri še nedotaknjeno in pristno, lahko rečemo tudi sveto. Ker ga je poznal, ker je imel z njim globok stik in ker se z njim ni ustavil na ravni minljivega. Da, Gregorčič je predvsem pesnik življenja, ker je znal iz tegob vsakdanjosti (ki jih vsak pesnik še posebno močno začuti) zaslutiti, če že ne najti, njegovo večnostno perspektivo. In tu najdemo element njegove poezije, na katerega moramo biti pri tem vrednotenju še posebej pozorni. Na tem mestu, namreč na odpiranju v neminljivo, najdemo Gregorčiča kot kristjana, najdemo ga kot Gospodovega učenca z Njegovo besedo ... Najdemo ga s Svetim pismom v rokah in v srcu.

Gregorčičeva močna povezanost s Svetim pismom ni sad domišljije kakega nadebudnega raziskovalca, ki bi hotel za vsako ceno v njegovih pesmih najti sledi te velike knjige. Da je Biblija močno vplivala na njegovo življenje in ustvarjanje, pove kar pesnik sam:

*Dve sonci zre oko zavzeto,
ki mi ne ugasneta nikdar:
resnice sonce – pismo sveto,
a drugo – poezije čar ...*
(Predsmrtnice, LIX.)

Sonce je dovolj močna prisposoda, da lahko pove, kaj je razsvetljevalo in vodilo, pravzaprav napolnjevalo njegove dni: poezija in Sveto pismo si v njegovem življenju podajata roke. Še več, pomen Svetega pisma v njegovem življenju je še bolj viden, če opazimo, da je poezija (pesnikov največji zaklad) še-

le drugo sonce, da ga torej prvo sonce prekaša ali da je na pomembnejšem mestu. Povsem neumestno je tako razglablјati, ali je Sveto pismo zares stalo za Gregorčičevim ustvarjanjem. Ta odgovor v resnici prinesejo njegove pesmi.

Če je torej Gregorčičev pesniški talent roka, s katero je pisal, je njegova beseda čopič, s katerim ni le pisal besed, ampak preko njih ustvarjal podobe – žive, človeško žive in aktualne, okrašene z občutji veselja in bridkosti –, vse to preko čopiča domače, neskvajene slovenske blagoglasne podeželske govorice. Kar pa je dalo tem podobam res pravo barvo, odtenke, ki razločujejo misel od misli, kar je pritegnilo oči srca in poneslo besede v nezamišljive razsežnosti človeškega uma, je Sveto pismo. Brez njega bi beseda še vedno ubirala pravo pot, a bi se nerodno potikala po svetu in bi se trudoma skušala povzpeti do srca – kamor so segle Gregorčičeve besede v njegovih pesmih. Gre za briljanten spoj slovenske in biblične misli, ki ena brez druge (vsaj v našem kulturnem prostoru) ne moreta. Gre za sintezo, ki je dala eni in drugi misli prizvok domačnosti in bližine. Nečesa, kar se nam je že davno ugnezdilo v srce in je končno našlo odsev v svetu, ki ga živimo. To je vloga velikega števila bibličnih motivov v Gregorčičevi poeziji.

Gregorčič ni prepisoval Biblije, tudi je ni direktno vključil v svoje pesmi, ampak je pustil, da so pesmi zrasle v njej in da se je Biblija s svojim sporočilom znašla v njegovem in prihodnjem času. Pesem, ki je nastala med njegovimi in svetopisemskimi besedami, je kot pogled dveh najboljših prijateljev: pogled, ki razume brez besed. Vsak govori drugače, a oba povesta enako. Kot da gre za isto kri, ki se pretaka po različnih žilah, a iz istega srca. Med njima je neka neslutena vez, ki je nihče ne razume, samo onadva. In se med njima pretakajo sporočila, besede, bolečine ... In vsak od njiju čuti enako, a drugače pokaže.

V veliki večini primerov je to izražanje svojih občutij s svetopisemskim sporočilom Gregorčič postavil na raven metafor, tako da kljub njegovi poklicni usmeritvi ne moremo govoriti o nekem strogo enoznačnem pomenu, temveč o sekulariziranem in estetiziranem bibličnem motivu. Prav ta pa s seboj ravno zaradi svojega izvora nosi bogato sporočilo, ki mu daje še širši pomen kot drugače ter usmerja bralčevo misel k vzpostavitvi temeljnih eksistencialnih problemov, ki jih z metaforami pesnik precej podomači in jih približa širšemu krogu ljudi. In spet smo pri življenju. Stik Gregorčičeve poezije in Svetega pisma se zgodi prav v njem.

(Nepopolno) življenje

Najprej gre za pesnikovo temeljno odločitev – med smrtjo in življenjem izbrati slednje (prim. 5 Mz 30,19) in se s tem usmeriti na pravo pot, lastno poklicu, ki ga je izoblikoval tudi notranje, ne le zunanje. Tema življenja se v izbiri motivov kaže v vsem tistem, kar s seboj prinaša rast, svežino, voljo, luč, vse, kar je nasprotno smrti in grehu. V njej najdemo Gregorčičev temeljni pesniški izraz, ki se v njegovi pesniški misli vedno bolj nadgrajuje.

Začne se z nekakšnim “nepopolnim” življenjem, se pravi življenjem, ki šele teži k polnosti, ali življenjem v otroški dobi. Poslednja oznaka je celo bolj na mestu, kot bi kazalo sprva, saj gre za tisto neokrnjeno in sveto skrivnost, ki je položena v vsakršno bivanje, za življenje v prvotni nedolžnosti in nepokvarjenosti, za vir mnogih spominov, želja in hrepenenj. Ta prvotna nedolžnost je v Gregorčičevem svetu odmevala skozi njegovo celotno življenje in delo. Čutiti jo je v sleherni pesmi, skorajda verz. Prav hrepenenje po njej je namreč vir rasti življenja, pripomoček upanja, vrv, ki vleče naprej v še tako obupnem položaju. To prvotno stanje lahko primerjamo stanju človeka v raju. Izka-

zuje se kot lepota. Lepota, ki jo vedno išče, sluti v ozadju stvari, v svojih ciljih in notranjih hrepenenjih. Z njegovimi besedami je lepota kar *planinski raj*. Gre za podobo stanja harmonije, za nekaj tistega, kar je ostalo od prvotne človekove blaženosti; in to je pesnikova mladost sredi planin. Gregorčič jo poveže z motivi stvarjenja in (kasneje izgubljene)

nega) raja, z motivi božične skrivnosti, ki so izraz svežine in rasti, vedno nove priložnosti in svetosti življenja, z motivom sejalc, ki odpira tudi obzorje darovanja svojega življenja za druge, z motivom spreobrnjenja, ki to notranjo rast pravzaprav povzroča in udejavnja, ter z elementi življenja v nastajanju: z učenčevstvom, ki v sebi združuje oznanjeva-

nje, dobroto, uboštvo, z nenavezanostjo na ta svet, s krščansko ljubeznijo do vsakogar, s povezanostjo z vero in upanjem, ter seveda s služenjem, ki je najvišji izraz krščanskega poklica (v Gregorčičevem primeru se sklada z motivom pastirja).

Ne vprašajte, zakaj

Vsi ti motivi življenja so jasni znaki hrepenenja, ki te motive napravlja za ideal in željo obenem, za odprtost k jutrišnjemu dnevu, za upanje človekove eksistence. Ti motivi kažejo naprej, predpostavljajo prihodnjo uredničev, čeprav je jasno, da zanje v tem življenju obstaja pregrada ločitve, ki je nikdar ne bo mogoče preseči. Vsaj po človeškem vidiku ne. In se zgodi trčenje med minljivim in večnostnim vidikom, trčenje, ki dela te verze nesmrtni. Spoznamo, zakaj je to življenje "nepopolno" in da ga izpopolnjuje upanje, da ga dopolnjuje in ga pelje k uresničitvi nekaj nad-človeškega ali vsaj nad-biološkega.

To upanje pa je po človeško gledano eden večjih primerov absurda. Gre za nekaj, kar je človeškemu mišljenju popolnoma nejasno, nepojmljivo. Lep primer tega človeško nedojemljivega upanja najdemo v pesmi *Nazaj v planinski raj*. Prepreke, ki jih postavlja razum, so posejane po celotni pesmi, skupaj pa jih zberejo zelo logična vprašanja: *Zakaj nazaj?* Zakaj bi hrepenel po nečem, kar je zate nedosegljivo? Zakaj bi si delal utvare, da bo zate raj spet na doseg roke? Zakaj bi ne kar živel s tem, kar imaš in kjer si? Zakaj bi si sploh želel? Zakaj bi ob tem trpel? Ker tega raja ni in ni ...

Zmagoslavje človeške logike? Ne, dokaz logike srca, logike ljubezni, ki je Gregorčiču ne zmanjka tudi v največji temi. Logika ljubezni in upanja odgovarja na kratek in skrivnosten način, ker človekove besede ne morejo povedati tega, kar čuti srce: *Ne vprašajte, zakaj*. V teh besedah sta bolečina in trpljenje, človekovi najbolj nejasni stvarnosti živ-

ljenja. Vendar pa prav ta bolečina in trpljenje skupaj s seboj nosita nerazumno gotovost, prepričanje, da je nekaj, kar se zdi razumu neumno, srcu morda največja modrost, morebiti tudi cilj, ki ga hoče doseči. *Gore še krije sneg*, pa vendar je mraz tega snega toplejši od pomladnega vetriča v dolini. Ker je srce kraj upanja, ker srce ve, kaj mu je najbolj potrebno. Ker srce ve, da upanje nikdar ni zaman. Da ni zaman tudi trpljenje in hrepenenje, ki se v njem še bolj izraste in okrepi.

Trpljenje in iskanje smisla

Lahko rečemo, da Gregorčič skupaj z vsem človeštvom doživlja tragiko izgona iz raja. Da skupaj z njim napravlja to pot padca in iskanja ponovnega vzpona. Ni težko ugotoviti, da je prav ta ločenost tudi pri Gregorčiču vir žalosti, bolečin, trpljenja. Hrepenenje, ki se ustvarja sorazmerno z ločenostjo, se pravi odsotnostjo harmonije, tako ni le prijetnost, ampak predvsem trpljenje, ki se poraja na umanjkanju tega stanja v nepopolnosti človeka. Na tem mestu se dotaknemo trpljenja, za katerega lahko brez pomislekov ob le bežnem pregledu pesnikove poezije ugotovimo, da je bilo eden velikih delov njegovega življenjskega toka, čeprav po drugi strani ne moremo reči, da je prevladovalo nad radostjo življenja. Trpljenje je bilo pač pri Gregorčiču zelo razvidno, ker so pesmi, ki vsebujejo krike in vzdihne trpljenja veliko bolj znane kot tiste radostne in ker se je v njih veliko bolj izkazal njegov veliki talent za poezijo. Bolečina je pač največja in najboljša pesnica in pisateljica. Zakaj je tako, ne ve nihče. Lahko pa je to tako, ker bolečina v človekovem srcu spočne najlepše, kakor bolečina iz maternice na svet prinese novo življenje.

To lahko trdimo za na stotine primerkov slovenske in tuje poezije. In niti Simon Gregorčič se temu ni mogel ogniti. Dejstvo je namreč, da so pesmi, ki so porojene iz žalostnih, tožnih občutij, med ljudmi daleč naj-

bolj priljubljene. *Človeka nikar!, Izgubljeni cvet, Ujetega ptiča tožba, Nazaj v planinski raj, Naš čolnič otmimo!, Ne tožim!, življenje ni praznik, Jeftejeva prisega, V pepelnični noči* je le nekaj znanih naslovov, ki to trditev še podkrepijo. Treba pa je uvideti, da to trpljenje ni utapljanje v bedi človekovega obstajanja, temveč izpoved, ki teži k tolažbi, upanju. Lahko celo rečemo, da je izkušnja bolečine tudi pri Gregorčiču tista, ki pravzaprav edina predstavi pravo vrednost življenja v razvijanju in njegovo nebogljenost nasproti večnemu. Gregorčič jo je najmočneje začutil v dogodku na Getsemanskem vrtu.

Getsemanske oljke so tiste, ki povezujejo življenje in trpljenje z neločljivo vezjo. Getsemani je napravil življenje odprto v večnost. Življenje, ki bi umrlo, je zaradi trpljenja pridobilo novo dimenzijo in kakovost bivanja. V tem pridemo do nenavadnega absurda, ki pa se dokončno uresničuje: brez smrti pride smrt. Kot je največji navidezni absurd v Getsemaniju: sredi življenja grob. A ravno zaradi tega, zaradi te grenke osti v slehernem oljčnem listu, se lahko pne lok življenja – iz “nepopolnega” življenja k njegovemu izpopolnjevanju, trpljenju.

Osmišljanje trpljenja je lahko stična točka med poezijo in Biblijo. Toda pot do njega ni vedno lahka, ne, nikdar ni lahka, ker jo vsak prehodi v samoti svojega srca. Toda to je težak, pretežak križ. Veliko pretežak, da bi ga mogel človek nositi sam.

Gregorčičevo trpljenje je tolažbo, zavetje in smiselnost našlo v Jezusovem trpljenju. Le on, ki pozna vse globine srca, ga je lahko pravilno razumel. Edini je razumel, kaj pravi srce. Jasno je, da se zato tema trpljenja v pesmih jasno izriše v motivih, ki so tesno povezani z Jezusovim pasijonom. Jok nad Jeruzalemom, nočna molitev, kelih trpljenja, samo trpljenje od prihoda v Jeruzalem, od Getsemanija do sveže vklesanega groba, identifikacija z Jobom in Jeremijo in Gospodovim

trpečim služabnikom, vsi ti motivi so našli izpolnitev v Gospodovem trpljenju – kot tolažba in pomoč. Zato je bila tudi žrtev, ki jo je s tem trpljenjem vzel nase, smiselna in – lahko rečemo tudi – radostna. Ker je bila namenjena drugim.

Tako je Gregorčič prav v trpljenju spoznal, da ima le-to moč ognja, ki očičuje in prenavlja, čeprav gre za veliko bolečino. Zato imajo pesmi, ki so napojene s trpljenjem resda grenak in trpek okus, a v sebi nosijo večkrat prikrito iskro, ki pelje nasproti odrešitvi. To je posebej vidno v motivih Kristusovega trpljenja, ki odpira in povezuje temo trpljenja s tretjo, najpomembnejšo razsežnostjo življenja – vstajenjem, odrešitvijo.

Vstajenje – zastrto?

Res je, da se v Gregorčičevi pesmi vstajenska, odrešitvena žilica le premalokrat očitno pokaže. Toda morda daje prav to njegovim verzom neko posebno skrivnostnost, ki iz vzdušja bolečine nezavedoma prehaja k optimizmu, rešitvi. Kot da se v vsej neizhodnosti, ki jo občuti pesnik, vendarle svetlika nekaj nedefinirano radostnega. Nekaj, kar človeka čaka za ovinkom. Nekaj neočitnega, pa vendar prisotnega, nekako v stilu Pavlovih besed: “Upanje, ki ga gledamo, pa ni več upanje – kdo bo namreč upal to, kar že vidi? Če pa upamo to, česar ne vidimo, pričakujemo to s potrpežljivostjo” (Rim 8,24-25).

Zato je nedvomno potrebno, da imamo za eno od temeljnih potez Gregorčičeve poezije tudi vstajenje ali odrešenje. Predstavlja namreč dokončno dopolnitev, ki je pravzaprav edina resnična uresničitev življenja: izpopolnitev “nepopolnega” in dovršitev izpopolnjevanja. V vstajenju postane življenje kot temelj Gregorčičeve poezije šele resnično to, kar v resnici je – v svojem zmagoslavju. Postane to, kar Pavel imenuje “ljubezen”, ko z zanosom pove: “Ljubezen nikoli ne mine” (1 Kor 13,8). Ljubezen je namreč edina, ki jo

lahko enačimo z življenjem v pravem pomenu te besede. Ljubezen je navsezadnje tudi nekaj, kar ustvarja in vedno znova preraja, obnavlja življenje. Nekaj, kar človeka, tudi Gregorčiča, dokončno zaznamuje in oblikuje. V njej namreč ni le radosti, temveč je tudi skoraj vedno, kakor v paru prisotna bolečina žrtve, morebitnega razočaranja, nedopolnjenost človeške eksistence, neizgorelost.

Zato je poteza Gregorčičeve temeljne predanosti življenju predvsem zvestoba; v njej se namreč najbolj pokaže, ali življenje zmaga nad smrtjo; če nekdo živi v obupu ali če je odprt za upanje, ko ni lahko že samo živeti, zgolj obstajati. Zvestoba nam brez besed pove, kakšen je pravzaprav človek, pa četudi se v svetu pojavlja pod še tako slabo lučjo. Zvestoba pomaga odkriti tudi Gregorčičevo pravo podobo, ki je v slovenskem prostoru marsikje in marsikdaj prebarvana z mnogimi predsodki. Le malce se zazrimo na svojo podobo Gregorčičevega življenja in dela in pred očmi bomo takoj opazili sliko vztrajajočega mučenika, ki si je sam kriv svojega trpljenja. Tako so nam ga izrisale ure pouka književnosti. Malce krivično. Kajti če upoštevamo le to podobo, je nesmiselno govoriti o kakšni odprtosti življenju, še manj pa pride v poštev poimenovanje Gregorčiča kot pesnika življenja. Res je, ne moremo iti mimo trpljenja, ki nam ga izrisujejo njegove pesmi. Toda kako si potem razlagati njegovo ponižno identifikacijo s Svetim pismom, ki ga zaznamuje prav odprtost življenju?

Tu pravzaprav šele pridemo do pomena tega obhoda od (nepopolnega) življenja do vstajenja. V Gregorčičevih pesmih se namreč ustvari prav ta lok prehoda življenja. Lok, ki iz mladostne nedolžnosti in brezskrbnosti pade v globino trpljenja ter se dvigne do radostnega vstajenja. Take so njegove pesmi. Tak je njihov notranji ustroj. V večini so tudi zasnovane

tako, da se ne utopijo v objokovanju lastne nesreče, ampak da kljub brezizhodnosti poskušajo najti nekaj novega, nekaj, za kar se v realni danosti vsakdana spleča vztrajati.

V pesmih ne najdemo vedno odgovora. Ni ga. Ker ga takrat niti pesnik ne vidi. Toda pesem nikdar niso le besede. Čez čas iz besed namreč stópijo podobe, ki lahko njihov pomen postavijo na glavo. Zato je treba tudi Gregorčičeve besede brati s kontekstom, treba jih je brati z življenjem. Življenje pa je tudi odpoved, žrtev, ali z Gregorčičevimi besedami *življenje ni praznik*. Kdor ne začuti tega, ni sposoben razumeti njegovih pesmi. Ker ravno tako ne more razumeti, zakaj mora pšenično zrno umreti, če želi obroditi svoj sad (prim. Jn 12,24). Ne, Gregorčičevih pesmi ne more razumeti glava. Razume jih lahko le srce. In ravno v tem je čarobnost našega življenja in njegove poezije.

Zaradi Gregorčiča Sveto pismo ni nič bolj ali manj priljubljeno, niti ni v njegovih pesmih kaj pridobilo ali izgubilo, niti niso njegovi stavki zaradi pesmi postali bolj znani ali bolj brani. Nič od tega. Edino, kar zares velja, je le to, da je Gregorčič z uporabo bibličnih motivov pokazal, kakšen odnos ima do Svetega pisma in njegovih naukov ter kakšno vlogo pravzaprav igra Sveto pismo tako v njegovem kot v življenju (slovenskega) človeka. Njegova pesem je bila tako nekakšna mediacija svetopisemskih vrstic in svojevrstno oznanjevanje. Pomagal je Božjo besedo vključiti v vsakdanost njega, ki je umrl pred stotimi leti, ter mene in tebe, ki bereva njegove pesmi. Ne, Sveto pismo nima od Gregorčičeve poezije nikakršne koristi. Imajo pa jo naša srca in njegove pesmi. Zaradi Svetega pisma so namreč Gregorčičeve pesmi postale drugačne, kot bi bile sicer. Bolj polne pomena so, z večjim žarom, bolj polne duha. Bolj polne človeka.